

MUZEJ PRIGORJA-SESVETE

SLIKE IZ KULTURNE PROŠLOSTI SESVETSKOG PRIGORJA

GROB BR. 7 - MORAVČE - 13. ST. PR. KRISTA

1

9

9

4.

MUZEJ PRIGORJA - SESVETE

Povijest Muzeja Prigorja - Sesvete počinje zapravo prije devetnaest godina otkrićem jednog kako se kasnije pokazalo, značajnog arheološkog lokaliteta na brjegu Kuzelin kod D. Glavnice u travnju 1975. godine. Ono je potaklo više rekonstruiranja prigoškog dijela tadašnje sesvetske općine, kao volonterske djelatnosti, koja su rezultirala elaboratom predanim potkraj iste godine IV. Skupštine pod naslovom "Valorizacija arheoloških lokaliteta općine Sesvete". Pokazivali od početka zanimanje za arheološku problematiku kao i njeno moguće i predloženo ekonomsko vrednovanje na svom području. Skupština općine je 1976. godine podržala predložena istraživanja kao i proširivanje koncepcije osnivanjem Zavičajnog muzeja. Njenom odlukom od 28.07.1977. godine Muzej je osnovan, te 1978. godine registriran u Okružnom pretrudnom sudu u Zagrebu kao samostalna institucija.

Usporedno s administrativno - pravnim poslovima intenzivno se radilo na prikupljanju fondusa i terenskim istraživanjima; okupljali se suradnici. Tijekom više godina zasnovane su djelatnosti koje danas čine osnovnu muzejsku strukturu: arheološka, etnografska, povijesna, konzervatorska, galerijska i tehnička, uz stručnu službu te pomoćnu. Sve te djelatnosti svojom su stručnom i znanstvenom aktivnosti proteklih godina značajno povećale svoje zbirke i rezultate prezentirale javnosti putem masmedija, izložbama i katalogima, na stručnim i znanstvenim skupovima u zemlji i inozemstvu, kao i brojnim publiciranim znanstvenim raspravama.

Prikupivši tako kontinuiranom djelatnošću "kritičnu masu" saznanja o prostoru i ljudima dijela jedne "manje regije", Sesvetskog Prigorja, moglo se potkraj 80-ih peti izradi stalne postavke kao prve materijalizacije te spoznaje. Radovi započeti 1991. godine na Dvorani stalne postavke prekinuti su ratom, no ove godine obnovljeni su i koliko se sada prezentira, dovršeni. "Slikama iz prošlosti Sesvetskog Prigorja" izlaže se na jednom mjestu prva cjelovita slika toga kraja na istočnom području Zagreba. Druga očekujemo skorim dovršenjem Projekta stalne postavke.

V.S.

ARHEOLOŠKA ZBIRKA

Iako na području Sesvetskog Prigorja prije utemeljenja muzeja nije bilo sustavnih arheoloških istraživanja, iz okolice samog mjesta Sesveta od ranije je poznato nekoliko vrijednih nalaza rimske plastike i napisa, koji se danas čuvaju u Arheološkom muzeju u Zagrebu. To je statua Ikara iz Vugrovca (2.st.) i mljokaz iz Jellekova sa sedam ređaka teksta u kojem se spominje udaljenost do Siska od XXX rimskih milja, a koji je postavio car Maksimin Tračanin (235.-238.). Izdajanjem odljeva tih spomenika prezentiraju se primjerci visoke i rijetke rimske plastike, kao i jedan od većih epigrafskih spomenika u Panoniji.

No tragovi života u tom dijelu Hrvatskog * (Zagrebačkog) Prigorja puno su stariji. Ako izuzmemo nekoliko oblikovanih kamenih odbitaka koje je teško uže datirati, najstariji arheološki artefakti mogli bi pripadati eneolitna. Iakrenom dobu četvrtoga milenija prije Krista, nađeni u Donjoj Glavnici i na brjegu Kuzelina, iznad nje. U susjednom selu Moravce tijekom istraživanja rimske vile (villa rustica) na lokalitetu Rošnica otkrivena su tri groba sljedećeg, brončanog doba. Tu se u 15.-14. st. pr. Krista ukopala jedna obitelj u kamenju

grobnici. "Kulturnu žarnu poja" iz 13.st. prezentira grob broj 7. s lokaliteta Draščica. Višekatna žara su posuđama kao prilozima prebistrerlja sklozenu duhovnost toga doba. Oko godine 1000. (ili nešto kasnije) podiže se na brjegu Kuzelin utvrđeno naselje kasnoga brončanog doba, koje je dalo brojne nalaze predmeta najčešće iz svakodnevnog života: keramičke posude, ručni žrvanj za mljevenje žitarica, pešljenjane vretena za upredanje nit. Starije željezno doba tu nije zamjetnije prisutno, zato će sljedeće razdoblje latena, ili mladažega željeznog doba biti osobito obilno nalazima, od kojih su posebno značajni ulomci grafične luksuzne keramike 1. te srebrnog novca iz 2. st.

Dolazak rimske imperije i pokoravanje keltskih Tauriska potkraj 1. st. prije Krista označio je veliko preoblikovanje organizacije prostora i života u Prigorju. Građinske utvrde i visinska naselja napuštaju se, a doba "pax romana" 1. i 2. st. poslije Krista označava velika izgradnja ladanjskih i gospodarskih zdanja (villa rustica). Takvi objekti istraživani su u Vugrovcu, Moravcu i Donjoj Glavnici, koja je imala i svoj kupališni dio (thermae). Velika posuda s odljevom za tekućinu svjedoči o određenim kulinarskim prehtjevima njenih stanovnika. To je također i doba kadu je prevladavao običaj spaljivanja pokojnika, poput nalaza žarnih grobova i žara u zelenjanim humcima iz Đurđkova i Dumovca. Vrijeme Seobe naroda i provale barbara iz 375.g. i bitke kod Hadrijanopolja označava poslaženje rimskog stanovništva iz ravnica na utvrđene uzvisine. Takvo veliko vojno - refugijalno utvrđenje istražuje se duži niz godina na spomenutom brjegu Kuzelin. Na tu 511 m visoku uzvisinu, koja je vjerojatno imala i vojničku posudu poradi svoga strateškog položaja na razdjelnici Zagorja i Prigorja i komunikacije Sjever - Jug carstva, sklanja se stanovništvo pred germansko - hunskim

PACULICE - ŽENSKO OGLAVLJE, DUMOVEC

DONATORI: TERMOMEHANIKA - SESVETE I JADRAN KAMEN - SESVETE

IZDAVAČ: MUZEJ PRIGORJA - SESVETE • ZA IZDAVAČA: VLADIMIR SOKOL
LIKOVNA OPREMA: ŽELJKO KOVAČIĆ • OBRADA MATERIJALA I TEKST KATALOGA:
MLADEN NADU, SNJEŽANA JURIŠIĆ, VLADIMIR SOKOL. • FOTOGRAFIJE:
D. POJMYKALO, M. TOMLJENOVIĆ • LIK. OPREMA: T. DILBER • CRTEŽI: J. RADILOVIĆ, A. FORTUMA, J. VIDOVIĆ

provalama. Stoga predmeti svakodnevnne uporabe: keramičke i brončana posuda, narukovice, prstenje, novci, te oružje - vrhovi strijelja i noževi; svjedoče o tome brenbitom doba 4./5. st. Nalaz ranovarske strijele s kraja 6. st. označava i kraj kasne antike na području Zagreba.

Nova rano srednjovjekovna hrvatska doba najzastupljenije nam je poznato. Ipak, otkrića hrvatske predkršćanske toponomastike u području između sela

Laz (Vrazi laz, 1327 g.) i Kuzelina (mjesto gdje se vrši "magijski kult") zabilježenog 1528. g. i kao "stari paganski grad" (castrum antiquum Paganorum), te moguće najnoviji nalaz keramičke posude iz sela Glasniča, pokazuju da su Hrvati na području Prigorja tu još od prvoga doba svojeg doseljenja. Ali, za istraživanja nam tek predstoje.

prof. Vladimír Sokol

POVIJESNA ZBIRKA

Područje Sessvetuskog Prigorja ima dugu i bogatu povijest. Danas je središte Prigorja mjesto Sessvete, koje se prvi puta spominje u pisanim povijesnim izvorima još davne 1315. godine. Međe Sessvetuskog Prigorja su: s istoka i zapada kanatarske granice bivše općine Sessvete, s juga rijeka Sava i sjeverno gora Medvednica. Utemeljenjem Zagrebačke biskupije i županije ovo područje ulazi u njene međe. Međutim, dio Sessvetuskog Prigorja još je petje utemeljenja Zagrebačke biskupije i županije (oko Laza, Kašine, današnjih sela Moravče i Glavnica) pripadao starohrvatskoj plemenskoj župi Moravče za koju F. Šišić kaže: "Već za Kolomana ako ne još i prije u doba hrvatskih kraljeva uređene su hrvatske županije zagrebačka, kotlivačka i varaždinska ali tako da su i dalje živjele male plemenske župe s središtima u Garešnici, Rovišću i Moravču". Ovaj dio Zagrebačke županije izdvaja se 1242-1245 iz Zagrebačke županije, za vrijeme župana Abrahamia iz Moravče, vjernog suborca Bele IV. tijekom svih njegovih sukoba s Mongolima. Od tada ovo područje se naziva županija ili distrikt Moravče i Glavnica, dok je to u XVI. stoljeću

plemički distrikt Moravče. Ostali dijelovi Sessvetuskog Prigorja od utemeljenja Zagrebačke županije i biskupije bili su u posjedu Zagrebačkog biskupa, Zagrebačkog kapetola, Gradeca (Griča), porodice Aka (Aca) i plemića. Zagrebački biskup ima svoj posjed u Vugrovcu već od prve polovice 13. stoljeća, koji se u naziva vlastelinstvo Vugrovec. Zagrebački kapitol početkom 13. stoljeća ima ovdje posjede koji se u pisanim povijesnim izvorima nazivaju: "TERRA CASSINA cum BLAGUSSA", "TERRA COZOLYN", "TERRA CASINA". Ovi posjedi u XVI. i XVII. stoljeću se nazivaju "DISTRICTUS CAPITULI ZAGREBIENSIS", dok se jedan dio toga posjeda, oko Sessvetuskog Kraljevca, Cerja i Kobitjaka naziva ŠTIBRA (po upravitelju posjeda - subtranius).

Iz Sessvetuskog Prigorja imamo niz povijesnih svjetočnih i duhovnih osoba koja su imala značajno mjesto u povijesti hrvatskog naroda.

Rodom iz Prigorja je i zagrebački biskup Aleksandar Ignacije Mikulić (biskup od 1688-1694). Iz Glavnice ili Kašine potječe zagrebački kanonik Blaž iz Moravče, koji je 1476. godine završio studij kanonskog prava u Rimu. Napisao je priručnik kanonskog prava (tri rukopisa) koja se danas čuvaju u zagrebačkoj Metropolitani. Njegov nadgrobni spomenik se danas izlaže u Muzeju Prigorja - Sessvete. Stjepan Filipović, zagrebački kanonik, u svezi svojih djelatnosti na duhovnom i svjetosnom polju dobio je 1578. godine od hrvatskog kralja Rudolfa II. povelju o plemstvu i grb. Ova povelja će biti izložena u stalnoj postavi, uz još nekoliko koje su danas u vlasništvu obitelji Filipović iz Jelkoveca. U selu Šušincev, sjeverno od Sessvete, danas živi porodica Granda. To su vjerojatno potomci plemićke obitelji Grandi (Granja) iz XV. i XVI. stoljeća, koja je dala nekoliko zagrebačkih kanonika i arhidakona. Tako je zagrebački kanonik, arhidakon bečkiški, Gašpar Grandi bio 1593. godine dozapovjednik sisačke utvrde i tom prilikom poginuo u obrani Siska od Turaka. Njegov i brata mu Kristofera nadgrobni spomenik također su izloženi u postavi Muzeja.

Povijesna zbirka za ovaj prijedlog postavbe izlaže oko dvadesetak ekspozata, najznačajnijih iz svoje zbirke: kapetolsku povelju o dodjeljivanju predija S. Filipoviću i njegovoj braći u Jelkovcu u trajno vlasništvo (iz 1573. godine) drjeve "gornice iz 18. stoljeća, povelju Ivanu Grandi iz 1928. godine itd. Ovo je dio reprezentativnijih ekspozata iz fonda povijesne zbirke, dok će ostali isto tako važni za povijest Sessvetuskog Prigorja i time hrvatsku povijest biti izloženi prigodom dovršenja Projekta postavbe.

prof. Mladen Nadu

ETNOGRAFSKA ZBIRKA

Narodna umjetnička ostvarenja javljaju se pretežno u istim ustaljenim oblicima po kojima se određuje njihova pripadnost određenoj etničkoj zajednici. Uzori za stvaranje bili su zatečeni i usvojeni u prvobitnoj sredini, ili su preuzimani iz primijenjene umjetnosti. U tom stalnom stoljetnom preplitanju raznih utjecaja stvarala se narodna umjetnost jednog doba. To je ono što nazivamo baštinom, tj. nasljeđem jedne zajednice, repje ili naroda.

Baština Sesswetskog Prigorja ogleda se u usporednom zadržavanju starijih čimblaca, neposrednim utjecajima umjetničkih stilova od gotike do moderne umjetnosti, te jakom utjecaju narodnih i provincijskih umjetnosti Mađarske, Austrije i Slovačke u okruženja nekada jedinstvenog državnog teritorija.

Najjednostavniji etnopsni predločki, ujedno i najstariji u paleti ornamenta su točke, kružići, crte, spirale, svastika, rombovi... Ti osnovni ukrasi nalaze se na izložnim eksponatima od gline (čupovi, latice, medenice), drveta (čunek, preslica, vreteno, škrinja), tekstilnim predmetima ukrašenim tehnikom tkanja, te pisanicama "pisanim" voskom. Takvi motivi ušli su u kulturno dobro ovoga kraja i kao donijeto staroslavensko dobro, ali su i preuzeti kao svojina predslavenskog domaćeg stanovništva. Od kraja 18. st., a možda i ranije, na tvorevinama narodne umjetnosti javlja se crjetna, antropomorfnia i zoomorfna motiva. Ona je pripadala dobu baroka, klasicizma, bidemajera i rokoka, ali je

teško odrediti točnu pripadnost određenom stilu. Cvjetni ukras sa naturalističkim obilježjem najjače dolazi do izražaja upotrebom tehnike plosnog veza na izložbi predstavljenog sa "paculicama" i "pečama" (kapica i kvadrati presjes-žensko oglavlje). Rustične odlike baroka su i bulejni ukrasi u obliku srca. Taj predložak se putem isusovačkog reda širi iz Italije, i u 17. i 18. st. preuzima se i u našim krajevima. U vjerskom kontekstu srce simbolizira božansku ljubav prema čovjeku, a u narodu taj znak ima prije svega apotropijsku namjenu - čuvanje kuće i ukućana od zlih sila. Zato ga u narodnoj umjetnosti najčešće susrećemo na predajnom graditeljstvu i predmetima iz kućnog inventara: stolac, kolijevka.

Prema ukrasnim motivima i njihovoj boji prepoznava se su se razlike u spolu, životnoj dobi i društvenom statusu pojedinca. Primjer su izložene velike košarice "čoha" sa aplikacijama sukna i vunanim vezom od jarko crvenih do tamnih tonova.

Proizvodi narodnih umjetnika sa izrazito obrednom i simboličkom namjenom znatno dulje zadržavaju svoj baštinski sadržaj. Izložena uskršnja jaja "pisanice", tipičan su primjer što u tehnici ukrašavanja voskom, što u košćenim motivima (npr. valovite linije, svastika, toččice, grančice...). Upotreba motivske sa očitim simboličkim sadržajima pripisuje se tradiciji tj. prenošenju saznanja s generacije na generaciju.

Odobrani eksponati svojom raznolikošću materijala, tehnike izrade i ukrasnih motiva, prikazuju bogatstvo tradicijskog nasljeđa ovoga kraja. Svaki predmet predstavlja poruku neimenovanog stvaratelja o njegovom vremenu i svjedok je ljudi i običaja ovoga prostora.

Čovjek je uvijek bio najveća prijetnja dugom životu vlastitih tvorevina. Gubitkom uporabne vrijednosti odbačen je cijeli niz pokretnih i nepokretnih predmeta kulturne baštine i prepušten zaboravu. Jasno nam je da savremene civilizacijske standarde nije moguće doseći zadržavajući tradicijske elemente, ali danas, kada težimo harmoničnom odnosu sa prirodom i ljudima, možda bi mogli pronaći inspiraciju u sačuvanim primjercima tradicionalnog načina života.

Snežana Juršić, prof.

GRBOVNICA FILIPOVIĆ - 1578, JELKOVEC